

PÁLYAORIENTÁCIÓS ALAPOK

BEVEZETÉS

A pályaválasztás és munkavállalási tanácsadás a XX. században válik fontossá, mert az emberek, gyerekek és munkát keresők egyre kevésbé tudnak eligazodni a szakmák világában. Ma a világon kb. 10 000 féle foglalkozást tartanak számon és több ezerre tehető a szakmai felkészülést és végzettséget igénylő foglalkozások száma (Szilágyi, 2004: 31).

A pályaaorientációs tevékenység a munka-pályaválasztást támogató humán szolgáltatás. A pályaaorientációs tanácsadásnak részesei lehetnek az iskolás korú fiatalok, de az állásukat elvesztő felnőttek. A pályaaorientáció célja az egyén igényeinek megfelelő információk átadása. E szolgáltatás fontos az egyén szükségleteinek, érdeklődésének, képességeinek megfelelő pálya megtalálása és a pálya eléréshez szükséges út támogatása, de a már nem pályakezdők esetében az új állás megtalálásában való támogatás is.

Az elmúlt időszakban a szakmai életút egészét végigkísérő pályatanácsadás **szemlélete jelenik meg. Az Európai Unió dokumentumaiban is megtalálhatjuk már ezt a megközelítést** (Az Európai Tanács és a tagállamok kormányainak a Tanács keretében ülésező képviselői által kialakított a pályaaorientációnak az egész életen át tartó tanulás stratégiáiba való fokozottabb integrálásáról 2008-ban kiadott állásfoglalásában is). Az állásfoglalásban arra hívják fel a figyelmet, hogy a lisszaboni stratégiával, valamint az oktatás és képzés terén folytatott európai együttműködésre irányuló stratégiai kerettel összhangban fontos a pályaaorientáció szerepének megerősítése az egész életen át tartó tanulásra vonatkozó nemzeti stratégiákban.

A nemzeti viszonyokkal és jogszabályokkal összhangban és az állampolgárok egész életen át tartó pályája során az átmenetek megkönnyítése céljából alkalmazzák a következő alapelveket:

1. az életpályamenedzsment-készségek egész életen át tartó elsajátításának ösztönzése;
2. a pályaaorientációs szolgáltatások elérhetőségének megkönnyítése valamennyi polgár számára;
3. a pályaaorientációs szolgáltatások minőségbiztosításának megteremtése;
4. a különböző nemzeti, regionális és helyi szereplők közötti koordináció és együttműködés ösztönzése.

Borbély-Pecze (2009:11) szerint ezzel a pálya-, karrier- és munkatanácsadás egyrészt kilép az oktatásügy szűk világából, és bekerül a munkahelyekre, illetve a szabadidő eltöltésének helyszínéire. Másrészt integrálódik az alkalmazott pszichológia, a tanácsadás más területeivel, a mentálhigiéniai, életvezetési tanácsadásokkal.

Érdekességek a témához kapcsolódóan

Tudta-e, hogy Magyarországon 1963-ban jelentek meg az első írások Csirszka János munkája révén „A pályaválasztási szaktanácsadás, mint tudományos tevékenység” címmel. Ezt követően többek között olyan szakemberek neveit és kutatási témáit kell megemlíteni történeti és fejlődési szempontból, mint Rókusfalvy Pál (pályaválasztás, pályaválasztási érettség), Völgyesy Pál (pályaismeret, pályaaorientáció), Szilágyi Klára (tanácsadási módszerek, pályaaérettség, pályaaalkalmasság), valamint Ritoók Pálné (pályafejlődés és tanácsadás).

Tudta-e, hogy az első önálló tanácsadóképzés a 90-es évek első felében a Gödöllői Agrártudományi Egyetem (jelenleg Szent István Egyetem) keretein belül indított munkavállalási tanácsadó hároméves elsődiplomás vagy négyéves levelezős szakképzés volt. A pályaaorientációs tanárok képzése 1999-től létezik posztgraduális képzésként a Szent István Egyetemen. 2004-től az andragógia BA

alapszak munkavállalási tanácsadó szakirányaként is szerezhető ismeretek. Ezek mellett még több 30-120 órás rövidebb tanfolyam lett akkreditálva a karrierinformálás, tanácsadás területén.

Ismeri-e az Életpálya-tanácsadás folyóiratot, amely TÁMOP-2.2.2-12/1-2012-0001 azonosítószámú „A pályaaorientáció rendszerének tartalmi és módszertani fejlesztése” című kiemelt projekt tudományos-ismeretterjesztő szaklapja és célja, hogy a kutatóknak, fejlesztőknek, a szolgáltatás területén dolgozóknak, vagy egyéb gyakorlati szakembereknek (pedagógusok, pszichológusok, HR-szakemberek) nyújtson hiteles információkat, ismereteket?

Ismeri-e a Nemzeti Pályaaorientációs Portált (<http://eletpalya.munka.hu/>), amely széleskörű tájékozási lehetőséget biztosít a munka és tanulás világa iránt érdeklődőknek. Tudástár, pályabemutató kisfilmek, foglalkoztatási mappák teszik lehetővé az egyes foglalkozások jobb megismerését, az érdeklődők pályaismeretének bővítését. Önértékelési kérdőívek kitöltése révén a pályát kereső vagy pályát váltani szándékozó az önismeretét fejlesztheti – érdeklődés, képesség, munkamód, munkaértékek témakörökben.

Hallotta-e, hogy a pályatanácsadással foglalkozó szakemberek szerint az egész életen át tartó tanulás a pályatanácsadás szélesebb értelmezését igényli. Ez az új megközelítés az életpálya tanácsadás (lifelong guidance), azaz a szakmai alapozás és a szakmai életút egészét végigkísérő pályatanácsadás

Hallotta-e, hogy a Nemzeti Munkaügyi Hivatal munkatársai a hazai fesztiválokon Karriergyár sátorban (országos Karriergyár roadshow keretében) színes programokkal várják a pályakezdő és döntéshelyzetben lévő fiatalokat (továbbtanulás, első munkahely kiválasztása stb.). A TÁMOP-2.2.2-12/1-2012-0001 „A pályaaorientáció rendszerének tartalmi és módszertani fejlesztése” című kiemelt projekt szakemberei tanácsadással, pályaismereteket bővítő játékokkal, felsőoktatási kvízzel és óriás szakma-társasjátékkal várják az érdeklődőket. Tájékoztatást nyújtanak a kiemelt projekt fejlesztéseiről, a Nemzeti Pályaaorientációs Portál szolgáltatásairól. A duális szakképzést népszerűsítő kampánymunkatársainak a

közreműködésével értékes nyereményekért játszhatnak a fiatalok a szakma-szerencsekerékkel, és információkat kaptak a szakképzési rendszer előnyeiről, az ösztöndíjjal támogatott hiányszakmákról. A TÁMOP-2.4.8-12/1 „A munkahelyi egészség és biztonság fejlesztése, a munkaügyi ellenőrzés fejlesztése” című kiemelt projekt szakemberei interaktív programok segítségével (munkaügyi activity, védőfelszerelések kipróbálása) ismertetik meg az érdeklődőket a munkavédelem és a munkahelyi biztonság témakörével. A VOLT Fesztivál ideje alatt közel 300 fiatal látogatott el a Karriergyár sátorba. A résztvevők rendkívül élvezték a feladatokat, és elmondásuk szerint hasznosnak találták a frissen szerzett információkat.

A PÁLYAORIENTÁCIÓ FONTOSABB KÉRDÉSEI

A pályaaorientáció alatt azt a folyamatot értjük, amelynek segítségével a fiatal, illetve a felnőtt egyéni igényeinek figyelembevételével, a legszélesebb információnyújtás révén képessé válik a munka világában történő eligazodásra, és meg tudja határozni azt a foglalkoztatási kört (pályát), illetve szakmát, amelyet élethivatásként, vagy életpályája egy részén gyakorolni kíván (Zachár, 2008: 47).

A pályaválasztás a pályaaorientációs folyamat konkrét döntéseként fogható fel, amikor az egyén a választott pálya követelményeivel összekapcsolja egyéni képességeit, személyiségjegyeit és a szakmai területből kiválasztja azt a konkrét szakirányt, illetve szakképesítést (vagy egymáshoz közel álló szakképesítéseket), amelyeket el akar sajátítani. Ennek megfelelően a pályaválasztás egy konkrét képzés, illetve képző intézmény kiválasztásával fejeződik be (Zachár, 2008: 47). A pályaválasztásra való felkészítés hamarabb kezdődik, mint maga a pályaválasztás. Minden tapasztalat, amelyet életünk során a különböző foglalkozásokkal kapcsolatban szerzünk, hozzájárulhat a későbbi pályaválasztási, pályakorrekciós vagy pályaaépítési döntéshez.

A pályaaorientáció feladata, hogy kialakítsa a fiatalok szakma- és pályaválasztási érettségét, hozzásegítse a leendő munkavállalókat

saját személyiségük – pályaválasztás szempontjából lényeges jegyeinek felismeréséhez, és ahhoz, hogy ezek mennyire felelnek meg a különböző pályák követelményeinek. A pályaorientáció egy olyan tanulási folyamat, "ahol a fiatalok elfogadják, hogy a körülöttük levő világ gazdasági jellemzői és a választható munkák tartalma változik, és felismerik, hogy sikeres életpályájuk nagy részben azon múlik, hogy önismeretük révén hogyan képesek ezekben a változásokban eligazodni".

Az életpálya kiválasztásának megalapozásához két típusú információra van szüksége a személynek: önismeretre, és az őt körülvevő társadalmi környezet, azaz a külső, reális lehetőségek ismeretére. (Dávid, 2008: 576)

A pályaorientációs tevékenység során a tanácsadó segítséget nyújthat a résztvevő számára a képzés/továbbképzés lehetséges, és célszerű megválasztásához.

A pályaorientációs tanácsadás célja:

- Segítségnyújtás a karriercélok kijelölésében.
- Érdeklődés és alkalmasság felmérése.
- Saját pályaválasztási elképzelések összevetése a realitással, a lehetőségekkel.
- Tudatos életpálya tervezés és karrierfejlesztés.
- Hatékonyabb álláskeresés elősegítése.
- Az egyén objektív önértékelésének kialakítása.
- A munka erőpiaci igényekre, felvételi találkozókra tudatos felkészülés.
- Motiválás a munkavállalásra.
- Egy új szakma elsajátítási lehetőségének kidolgozása.
- Az egyén a személyiségének, képességének, érdeklődésének és nem utolsósorban a munkaerő-piaci keresletnek megfelelő tervet tudjon készíteni és megvalósítani.
- Célja lehet, hogy visszajuttassa a munkaerőpiacra azokat a munkanélkülieket, akik valamilyen okból nincsenek munkára készen, illetve önmaguktól nem képesek a potenciális munkavállalásra.

A pályaeorientáció olyan folyamat, amely a tájékozódást segíti a foglalkozások világában. Általában szakmával nem rendelkező személyek számára ajánlott, de igénybe vehetik szakmát váltani szándékozók is. A pályaeorientáció folyamatában az egyén újabb információkat szerez a foglalkozásokról, a munkaerő-piaci lehetőségekről, s önismeretét is bővíti.

Célcsoportja a pályaválasztásban nehezen döntést hozó, vagy döntésképtelen fiatalokból (részben pályakezdő fiatalok), illetve olyan felnőttekből áll, akik helyzetüket a foglalkoztatottság hiányában kilátástalannak érzik, elbizonytalanodtak.

A *pályaeorientációs tanácsadás* során a megelőző élettapasztalatok és iskolai végzettség figyelembevétele mellett annak a képzési tartalomnak a kiválasztása történik meg, amely megfelel az egyén érdeklődésének, képességeinek, értékeinek és munkamódjának. Emellett a tanácsadás során elindul egy olyan tervezési folyamat is, amely a képzési szintek meghatározásával, a célállás vagy pálya megjelölésével hosszabb távra is megfogalmazza a személy számára fontos feladatokat (Szilágyi, 2008b:558).

A *szubjektív pályaválasztási szituációt* az alábbi elemek alkotják:

- döntési kritériumok (érdekek, értékelések, képességek, igénysszint);
- döntési alternatívák (kognitív megközelítés, pl. ismert szakmák);
- döntési szabályok (pl. válaszd ki azt a szakmát, amelyik a legjobban illik hozzád).

A *szocio-ökonómikus szituációt* az alábbi elemek alkotják:

- a nem,
- a család, barátok és ismerősök,
- az iskola, szakmai tanácsadás,
- a regionális feltételek (Szilágyi, 2008b: 559).

A pályaeorientációs tanácsadás során olyan feladatokat, teszteseteket oldanak meg a tanácskérők, amelyek segítik őket a döntésük

meghozásában (önismeret fejlesztése – érdeklődés, képesség, munkamód és megismerése önértékelési eljárásokkal).

A *pályakorrekciós tanácsadás* során a megelőző szakmai végzettség és munkatapasztalat alapján kialakított öndefiníció mentén új szakmai végzettség vagy kiegészítő szakmai ismeret kiválasztása történik meg. A korrekciós tanácsadási folyamatban nehézséget jelenthet, hogy az első vagy megelőző szakmai végzettség nem juttatta a személyiséget pozitív visszajelzéshez vagy sikerhez. Ennek oka lehet a szubjektív befolyásoló tényezők megváltozása, például az érdeklődése elfordul a személynek az adott szakmai iránytól, de felléphet képességhiány is, amire csak a képzési folyamatban derült fény. Oka lehet a sikertelenségnek a szocioökonómikus szituáció is, ahol a regionális feltételek miatt nem biztosított az elhelyezkedés (Szilágyi, 2008b: 558)

Szilágyi szerint (2008c:193) *a pályaeépítési, karrierépítési szolgáltatások sikerességét két tényező befolyásolja. Az első tényező a karrierinformációk célba juttatásának minősége. Ez azt jelenti, hogy a döntéshez, a tanuláshoz kapcsolódó információkat milyen széles körben, milyen mélységben és milyen pontosan képes közvetíteni a társadalom (illetve az ezzel megbízott szervezetek) az egyén számára. Ennek a tényezőnek a fontossága jelenik meg a felnőttképzési intézmények felnőttképzési szolgáltatások nyújtásának kötelező, illetve részben kötelezővé tételének. A második tényező, hogy a karrierépítést segítő szolgáltatások épüljenek a felhasználói csoportok igényeire.*

A hazai prioritásoknak megfelelő öt fő célcsoportot határoz meg Szilágyi (2008c), melyek a következők:

- A szakképzetlen, befejezett általános iskolai végzettséggel nem rendelkezők
- Szakképzetlen, általános iskolát végzett munkavállalók csoportja
- Szakképzetlen, középiskolai végzettségű csoport
- Szakképzett, de nem piacképes szakmai képesítéssel rendelkezők csoportja
- Felsőfokú végzettségű fiatalok és felnőttek csoportja

A felhasználói csoportok jellemzőinek ismerete fontos a tanácsadó számára, hogy eredményesen segíthessen.

A szakmai szocializáció fontosságára számos szerző felhívja a figyelmet. Szabó István négy főszakaszra osztotta a *szakmai szocializációt*.

Az *első szakaszt* a pályaaorientációval a *második szakaszt* a szakmai képzéssel azonosította. Az első szakaszban alakul ki az elköteleződés, az adott pálya iránt. A szakmai képzés során a megfelelő elméleti és gyakorlati ismeretek elsajátítása történik. A szakmai képzés végére – ideális esetben – az egyén eljut a potenciális pályaeérettség szintjére, ami azt jelenti, hogy képessé válik a tanult szakmában helyt állni. A *harmadik, a pályakezdés szakasza*. Ebben a szakaszban kiderül tényleg felkészült-e az adott pálya, jelen esetben a tanári pálya vitelére a fiatal, tényleg neki való-e az, amit választott. Ha a pályakezdőt sikerek érik, akkor várhatjuk, hogy kialakul benne a hivatásérzet, a vágy a pályán maradáshoz. A *negyedik a pályavitel szakasza*. Ebben a szakaszban már nem kezdő az ember, tisztában van az adott pálya előnyös és hátrányos oldalaival (Szabó, 1994).

Ezek a szakaszok jellemzőek lehetnek, azonban a mai változó, gyorsan átalakuló munkaerő-piaci viszonyok között a pályaváltás, -változtatás akár az egyén érdeklődésének megváltozása, akár külső körülmények hatására gyakran előfordulhat.

A TANÁCSADÁS FOLYAMATA

Dávid szerint (2008: 582) attól függően, hogy milyen mélységben szorul segítségre a tanácskérő, a tanácsadás három szintjét különíti el a szakirodalom.

Első szint – orientáció: ahol elsősorban információadás történik. Általában rövidebb, kevésbé időigényes. *Második szint – konzultáció:* irányítás, támogatás, hosszabb időtartamú, kevésbé konkrét kísérés, vezetés, ahol az információnyújtás mellett annak a feldolgozását és a döntéshozatalt is segítjük. *Harmadik szint – pszichológiai tanácsadás:* időigényesebb folyamat, mint a konzultáció, a támogatás már elsősorban a személyiségre irányul, erőforrásátstrukturálás és összpontosítás történik.

Abból a szempontból, hogy egyidejűleg hány ember vesz részt a tanácsadási folyamatban, a tanácsadás két formáját különíthetjük el: egyéni tanácsadást és csoportos tanácsadást. Mindez az alkalmazandó módszerekre is befolyással van. Szilágyi 2008-as munkájában a tanácsadás egyéni és csoportos formáját különbözteti meg, valamint a számítógéppel támogatott tanácsadás szerepére is felhívja a figyelmet (Szilágyi, 2008b).

Az egyéni tanácsadás folyamatát 1995-ben kialakított ötlépcsős modellje alapján tárgyalja.

1. A tanácskérő igényének meghatározása – probléma-definíció
2. Tisztázás – mint általános keret, a tanácsadás folyamatossága. A folyamat-jelleg kiemelése, amely a beszélgetés vezetésében az előző információkra való visszautalásban jelentkezik. Tartalma: a probléma definíció alapján a tervezett témák megbeszélése, a hozott témák információival történő összekapcsolása.
3. Elemzés – az objektív adatok és szubjektív szempontok összegyűjtése Mind a három előző szempontot (probléma definícióra épül a munka, folyamatosság, érzelmi állapot) szem előtt tartjuk, de kiegészítődik az objektivitás hangsúlyozásával. Ebben a lépésben a tanácsadónak a konkrét információkat értékelés nélkül kell összerendeznie.

4. Szintetizálás – hipotézisek kialakítása Itt megjelenik, mint elengedhetetlen elem a probléma definíció visszaidézése, hiszen a szintetizálás a probléma- definícióra épül, és felerősödik a hipotetikus megoldások lehetősége és a probléma-definíciókra adható válaszok mérlegelésének folyamata, a megoldások sokfélesége jellemző. Tartalma: a tanácsadás során felmerült megoldási lehetőségek formalizálása hipotézis formájában. A tanácskérő a hipotézisek között választ, a hipotetikus megoldásokhoz kapcsolódó tapasztalat megszerzését is vállalja (feladatkijelölés).
5. Megállapodás - Az ügyfél problémamegoldási útját foglalja magában. A zárásra jellemző, hogy a tanácsadó a tanácskérővel való rendszeres találkozás befejezését jelzi, ugyanakkor a kapcsolat folytatásának lehetőségét is megajánlja, de csak szorosan a probléma-definícióhoz kapcsolódóan. A formális búcsúzás, amelynek érzelmi töltése a beszélgetés minőségéhez kapcsolódik (Szilágyi, 2008b: 561-562).

A csoportfoglalkozásokat általában 12-30 órára tervezhetőek, amelyek napi bontásban vagy folyamatos foglalkozás-sorozatként is történhet (két oktatási óra/foglalkozás). Szilágyi a csoportos foglalkozások következő 5 elemét határozza meg:

Hangulatteremtés – mint módszer azt jelenti, hogy elválasztjuk a hagyományos ismeretátadástól ezt a foglalkozási formát. Pl.: játékkal, zenével, fejtörővel kezdjük a foglalkozást.

- ❖ *Célkítűzés* – mint módszer azt jelenti, hogy tudatosodjon a résztvevőkben, ma mit kell tenniük önmagukért. Ezt közlés formájában célszerű legtöbbször megoldani.
- ❖ *Ismeretfeldolgozás* – mint módszer azt jelenti, hogy meghatározott tartalmú strukturált gyakorlatok segítségével dolgozza fel a csoport a témát.
- ❖ *Személyes hozam* – mint módszer azt jelenti, hogy egyéni megnyilatkozásokat hívunk, kérdésre válaszokat gyűjtünk, amiben a résztvevők megfogalmazzák, mit kaptak, mit nyertek a foglalkozás révén.
- ❖ *A következő foglalkozás előkészítése* – mint módszer azt jelenti, hogy az ismeretfeldolgozás szakaszban sokszor építünk

a résztvevők önálló munkájára, amit két foglalkozás között kell elkészíteniük, pl.: interjúkészítés vagy folyóirat cikkek olvasása vagy önéletrajz írás stb. Ezeket a feladatokat mindig előre kell kiadni és megbeszélni, mert ha az egyéni munkák nem készülnek el, ebben a foglalkozási formában nem helyettesíthetők tanácsadói tevékenységgel mert a foglalkozások önellenőrzésre és aktivitásra kell, hogy épüljenek (Szilágyi, 2008b: 565).

FONTOSABB PÁLYAORIENTÁCIÓS ELMÉLETEK

Donald E. Super nevéhez fűződik a pályaválasztás egyik legátfogóbb fejlődépszichológiai elméletének kidolgozása. Super hivatásfejlődés-elmélete, amely a pályafejlődési folyamatot az életszakaszok sorozatában ragadja meg a gyermekkortól a nyugdíjazásig, a következő szakaszokra bontva: növekedés, felfedezés, konszolidáció, fenntartás, hanyatlás.

Donald. E. Super (1957) életkori periódusait az egyéni pályafutásra alapozva alakította ki.

1. A növekedés stádiuma (0-14 éves korig)
 - fantázia fázis (4-10 éves kor)
 - érdeklődés fázis (11-12 éves kor)
 - képesség fázis (13-14 éves kor)
2. A felfedezés stádiuma (15-24 éves korig)
 - puhatoló fázis (15-17 kor)
 - átállási fázis (18-21 éves kor)
 - kipróbálási fázis I. (22-24 éves kor)
3. A konszolidáció stádiuma (25-44 éves korig)
 - kipróbálás fázis II. (25-30 éves kor)
 - stabilizációs fázis (31-44 éves kor)
4. A fenntartás stádiuma (45-64 éves korig)
5. A hanyatlás stádiuma (45-64 éves korig)
 - lelassulás fázisa (65-70 éves kortól)
 - visszavonulás (71 éves -)

Super szivárvány modellje az egész életét, életpályát próbálta átfogni, amelynek a munka csupán egy szelete. Ezek szerint életpályánk nyolc szerepből (gyerek, tanuló, szabadidős tevékenység, polgár, dolgozó, házastárs, háztartást fenntartó, szülő) épül fel. Azt, hogy ezek a szerepek hogyan valósulnak meg, külső és belső tényezők együttesen határozzák meg. A külső tényezők közé a szocioökonómiai környezetünk, belső tényezők közé attitűdjeink, érdeklődéseink, képességeink stb. tartoznak. Ahogy az életkorunk változik, úgy természetesen az egyes szerepek jelentősége is változik. Az, hogy mennyire vagyunk elégedettek az életünkkel, döntően attól függ, hogy ebből a nyolcból hány szerepünk van egyszerre, és hogyan, milyen szinten sikerül betöltenünk azokat (Borbély-Pecze – Répáczki – Kovács, 2010:15).

1. ábra Super életpálya-szivárvány. 9 életszerep a sematikus élettérben

INTÉZMÉNYRENDSZER, SZOLGÁLTATÁSOK

A pályaválasztás elősegítésében számos intézmény működik közre és többféle kezdeményezés tapasztalható, egységes rendszerként azonban – jellemzően az utóbbi időben – a munkaügyi szervezet foglalkozik a felnőttek esetén nagyrészt, a fiatalok esetén is jelentős részben a pályaválasztás elősegítésével. A tanácsadó munkát elsősorban a munkanélküliség megelőzésével kapcsolatos funkcióval összefüggésben, illetve a pályakorrekciót segítve vállalta fel a munkaügyi szervezet. Ehhez a Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat által kialakított elhelyezkedést segítő információs rendszer jó alapként szolgál /álláshelyek, prognózisok/. Ezt a folyamatot segíti az a szakmai munka, amelynek célja a foglalkozások feltérképezése és a foglalkozások szakmai igényeinek meghatározása, a foglalkozások és a szakképzettség közötti összhang megteremtése. A fejlesztő munka eredményeként egy számítógéppel támogatott rendszer jött létre, amely jelenleg a munkaügyi központok FIT irodáiban érhető el, és pályaválasztási döntésekben segíti a fiatalokat és a felnőtteket (Soós, 2008).

A munkaügyi központok a pályaválasztás elősegítése érdekében a következő feladatokat végzik:

- ❖ Preventív tájékoztatás az iskolákban /jelenleg nem rendszeres tevékenység/
- ❖ Pályatanácsadás a 16 éven felülieknek
- ❖ Pályaválasztási kiállítások szervezése iskoláskorú fiataloknak és felnőtteknek
- ❖ FIT /foglalkoztatási információs tanácsadó/
- ❖ Irodai keretek között tájékoztatás a képzési lehetőségekről, egyéni pályaválasztási tanácsadás, szakmaismerető mappák, filmek
- ❖ Rehabilitációs Információs Centrum keretében speciális tanácsadás a fogyatékkal élők részére
- ❖ E-pálya, országos szinten működő pályaorientációs honlap /öninformációs lehetőség a szakképzési lehetőségek feltárásában, a pályaismeret. (Soós, 2008: 172)

- ❖ Álláskereső klub
- ❖ Pszichológiai szolgáltatások, tanácsadás

Preventív tájékoztatás. A 16. életévüket még be nem töltött tanulók részére a munkatanácsadó kihelyezett, rendhagyó osztályfőnöki óra keretében tájékoztatást adhat az Állami Foglalkoztatási Szolgálat által nyújtható szolgáltatásokról és az ahhoz kapcsolódó támogatásokról, illetve az aktuális munkaerő-piaci helyzetről, valamint az álláskeresési technikákról. A tájékoztatás keretében lehetőség nyílik a Foglalkozási Információs Tanácsadó és a Rehabilitációs Információs Centrum tevékenységének ismertetésére (Soós, 2008:173).

Pályatanácsadás a 16 éven felüliek számára. Ennek a szolgáltatásnak a célja a pályatanácsadást igénybe vevő személy pályaválasztásának, pályamódosításának elősegítése, érdeklődésének, képességének, személyiségének és munkaerő-piaci igényének megfelelő pályaterv kialakítása. A tanácsadói beszélgetések során a tanácskérő a számára leginkább megfelelő pályák, foglalkozások körét határozhatja meg, és tudatosan megtervezheti az életpályáját.

Pályatanácsadás keretén belül az alábbi szolgáltatások nyújthatók:

- Egyéni:
 - pályaválasztási tanácsadás,
 - pályamódosítási tanácsadás.
- Csoportos:
 - pályaorientációs csoportos foglalkozás,
 - pályakorrekciós csoportos foglalkozás, - pályavittelt megerősítő csoportos foglalkozás.
- Speciális csoportos foglalkozás:
 - impulzus csoportos foglalkozás. (Soós, 2008: 173-174)

A „*Pályaválasztási Kiállítás*” elnevezésű központi program keretében a munkaügyi központok pályaválasztási napokat, képzési- és állásbörzétet szerveznek minden év szeptember – november közötti időszakban.

A rendezvények alapvető célja az, hogy a pályaválasztás, illetve pályamódosítás előtt állók döntései, és a munkaerő-piaci igények

közötti összhang megteremtéséhez nyújtson segítséget. A rendezvény biztosítson átfogó képet az iskolarendszerű-, akkreditált- és az iskolarendszeren kívüli szakképzési lehetőségekről, a szakképzés gyakorlati lehetőségeiről és feltételeiről a kamarák és a képzést biztosító munkáltatók közreműködésével.

A program célcsoportjai:

- Általános iskolák 7-8. osztályos tanulói.
- Középfokú oktatási intézmények végzős tanulói.
- Szakmával nem rendelkező vagy szakmaváltásra készülő középiskolát végzett fiatalok.
- Felsőfokú oktatási intézmények végzős hallgatói.
- Szülők.
- Pedagógusok.
- Szakmájukban elhelyezkedni nem tudó pályakezdők, illetve pályakorrekció előtt álló álláskeresők.

A programok keretében a látogatók tematikus információkat kapnak a munkaerő-piacról és a képző intézményekről, betekintést nyerhetnek az intézmények életébe. Számos munkáltató és képző intézmény szakmabemutatókkal ad lehetőséget arra, hogy ne csak az elméleti ismeret szerzése, hanem a gyakorlat, a szakma kipróbálása is biztosítva legyen. Az érdeklődők a helyszínen megismerhetik, illetve kipróbálhatják a különböző termékek elkészítését. Képet kaphatnak az egyes szakmákkal betölthető munkakörökről, a munkavállalás várható feltételeiről, valamint az elhelyezkedés lehetőségeiről (Soós, 2008:175).

Előadások vagy szakmai kerekasztal beszélgetések keretében lehetőség nyílik információcserére és személyes találkozásra a különböző munkáltatók, képző intézmények, iskolafenntartók és gazdasági kamarák képviselőivel. A kiállításokon a munkaügyi szervezet humán szolgáltatásai is jelentős szerepet kapnak. Az érdeklődők megismerhetik a munka- és pályatanácsadást, a pszichológiai-, az álláskeresési-, és a rehabilitációs tanácsadást. A kiállításokon az érdeklődők megtekinthetik a Foglalkoztatási Hivatal által előállított pályainformációs kiadványokat, szakmaismerető mappákat és filmeket, amelyek tájékoztatást nyújtanak a szakmák

követelményeiről és sajátosságairól. A kiállítások nagy sikere a számítógéppel támogatott tanácsadás, az érdeklődést vagy képességeket feltáró kérdőívek kitöltése, valamint a grafológussal való találkozás (Soós, 2008:176).

Foglalkozási Információs Tanácsadó. Felnőttek és fiatalok, iskolai osztályok, tanulók, szülők, tanárok, munkanélküliek és munkaviszonnyal rendelkezők, pályakezdők vehetik igénybe, ingyenesen, önkéntes jelentkezés alapján. A Foglalkozási Információs Tanácsadó egy komplex, öninformációra épülő szolgáltatást nyújtó hely, amely elsősorban a pályaválasztás, pályakorrekció előtt álló személyek széles körű tájékoztatását segíti elő, a helyes döntés érdekében.

A szolgáltatás legdominánsabb eleme az információnyújtás, a következő területekről:

- foglalkozások, szakmák, pályakövetelmények;
- képzőhelyek, átképzési lehetőségek;
- munkaerőpiac, álláskeresési technikák;
- önmagáról, számítógépes érdeklődés és képességvizsgáló módszerek segítségével.

Az információkat filmekben, információs mappákban, ismertető, tájékoztató kiadványokban, folyóiratokban, szakkönyvekben vagy számítógépen önállóan keresheti a tanácskérő, de ha kérdése van, vagy a problémája megoldásához szakmai segítségre szorul, a tanácsadóhoz fordulhat segítségért (Dávid, 2008; Soós, 2008).

Rehabilitációs Információs Centrum. A RIC a munkaügyi szervezet speciális szolgáltatási központja, amelynek célja a megváltozott munkaképességű, egészségi problémával rendelkező személyek széleskörű információval való ellátása. Az ügyfelek a rehabilitációs tanácsadó segítségével szerezhethetnek információt a rehabilitációs foglalkozásokról, a foglalkozások egészségügyi tényezőiről, rehabilitációs foglalkoztatókról, célszervezetekről, munkahelyekről, munkaerő-piaci, jogi, szociális, érdekvédelmi, stb. szabályokról (Soós, 2008:177).

E-pálya. Az e-pálya egy pályainformációs internetes portál. Korszerű ismereteket és információkat tartalmazó tanácsadó program, amely segít a pályaaorientációban, pályaválasztásban, pályakorrekcióban. Alkalmazható az iskolarendszerű és iskolarendszeren kívüli szakképzésekkel kapcsolatos információk keresésére, a pályaismeret bővítésére, a naprakész munkaerő-piaci információk megismerésére, a munkáltatók által bejelentett álláshelyek közötti tájékozódásra.

Álláskereső klub. Hatékony álláskeresői technikák megismerésére szerveződik, háromnapos vagy háromhetes formában. A kirendeltségeken a közvetítőknél lehet rá jelentkezni. Igény szerint személyre szabott eseti megbeszélés, egyéni tanácsadás is megvalósítható.

Főbb témakörök:

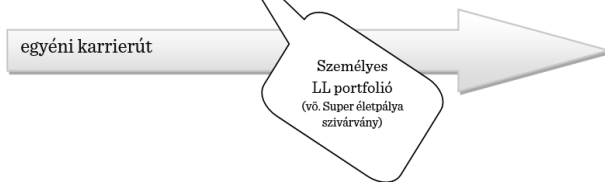
- álláskereső elvárásainak, erőforrásainak összegyűjtése,
- korszerű szakmai önéletrajz,
- munkaerő-piaci ismeretek,
- telefonálási technikák,
- felkészülés a munkaadóval történő találkozásra, első interjú (Dávid, 2008: 589).

Pszichológiai szolgáltatások, tanácsadás. Olyan kliensek számára ajánlott, akik a problémáik megoldása érdekében pszichológus szakmai segítségét szeretnék igénybe venni. Bizonytalanok a céljaikat illetően, az alternatívák között nem tudnak dönteni, önismeretüket szeretnék fejleszteni, erősségeiket feltárni. Az egyéni és csoportos formában igénybe vehető tanácsadási típusok: pályatervezési tanácsadás, pályaválasztási tanácsadás, szakmaváltási tanácsadás, életvezetési tanácsadás. A pszichológiai tanácsadás mellett ebben a szolgáltatásban személyiségfejlesztő tréningek is igénybe vehetők (Dávid, 2008: 589).

Az alábbi Borbély által készített ábra az élethosszig tartó pályaaorientációs tevékenység szektorait és a szektorok által érintett korosztályokat mutatja be.

2. ábra Az élethosszig tartó pályaorientációs szakpolitika szektorai (LLGP Lifelong Guidance Policy)

I. szektor	II. szektor	III. szektor	IV. szektor
tananyagba, tanórán kívüli	on-line szolgáltatások (4M)(web, SMS, WAP, call center stb.) mindenkinek minden életkorban mindenhol mindenkor 7*24	hagyományos szolgáltatások az oktatási szektoron kívül egyéni csoportos közösségi	magán szolgáltatók
tevékenységbe épített életpálya-építési kompetencia fejlesztések			
1A közoktatás 6-16/18 év		3A munkaügy (ÁFSZ)	4A for-profit
1B szakképzés 16-2X év		3B szociális szektor	4B non-profit
1B2 felsőoktatás 18-év		3C közművelődés	(akkreditáció!)

(Borbély, 2007:3)

ESETPÉLDÁK/JÓ GYAKORLATOK

Igen hasznosak a sikeres (nem feltétlenül ismert) emberekkel készített interjúk. Ezek az interjúk legtöbbször rámutatnak arra, hogy az interjúalanyok igen sok befektetett munka, gyakran kudarcok mentén jutnak el a sikerig.

Az „Ezen az úton érkeztem” (Dit it my way) kötet (letölthető: <http://www.nepfoiskola.hu/muvhete/dokumentumok.html>) sikeres felnőtt tanulói életútinterjúkat tartalmaz, igaz, hogy ezek az interjúk a tanulási életútra koncentrálnak, de számos esetben a pályaváltás, pályakorrekció, a pályaválasztás nehézségei témakörökben is tartalmaznak hasznosítható tapasztalatokat. Ezek színes, érdekes történetek, így a mások tapasztalataiból való tanulás, saját élmények más életútjában való megtapasztalása is megvalósulhat.

A „Szeretem a munkám” sorozat Farkas Livia életmód blogger blogjában (<http://www.urban-eve.hu/category/munka/>) szintén nagyon hasznos tapasztalatokat nyújthat a pályát választani vagy módosítani szándékozók számára. A sorozatban szereplő interjúkban különböző szakmai képviselői (matróztól a könyvelőig) számolnak be arról, hogy miért szeretik a munkájukat, mit kell tanulni ahhoz, hogy valaki ilyen munkát végezessen, milyen nehézségei, örömei vannak az egyes foglalkozásoknak.

ÖSSZEGRZÉS

A pályorientáció feladata, hogy kialakítsa a fiatalok és pályát váltani szándékozó felnőttek szakma- és pályaválasztási érettségét, hozzásegítse a leendő munkavállalókat saját személyiségük – pályaválasztás szempontjából meghatározó jegyeinek felismeréséhez, és ahhoz, hogy ezek mennyire felelnek meg a különböző pályák követelményeinek. A pályorientáció tanulási folyamatában, a résztvevők felismerik, hogy a környezetük gazdasági jellemzői és a választható munkák tartalma változik, és elfogadják, hogy ma egy sikeres életúthoz nagyon fontos a változások felismerése és az ezekhez való alkalmazkodás. Az életpálya kiválasztásának és építésének folyamatában nagyon fontos készség az önismeret és a gazdasági-társadalmi környezet ismerete. A programmodul gyakorlati révén ezeknek a folyamatoknak a támogatásához járul hozzá. A modul elméleti tananyaga pedig a pályatanácsadás, pályorientáció legfontosabb fogalmait, a pályorientációt megalapozó elméleteket, a pályatanácsadás folyamatát és módszertani hátterét foglalja össze. Kiemelten kezelve egész életen át tartó tanácsadás (lifelong guidance) szemléletét, valamint azt, a tényt hogy a pályatanácsadás a fiatalokon túl a pályát váltani kényszerülő, vagy önként szándékozó felnőttek számára is egyre inkább fontos terület, tevékenység.

IRODALOMJEGYZÉK

Hivatkozott források

Borbély-Pecze Tibor Bors (2007): Negyedszer gyűltek össze a munka-, pálya-, karrier tanácsadás szakpolitikájával foglalkozó szakemberek. A beszámoló teljes szövege.

http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=ma_kulfoldi_vilagszervezeti&switch-content=ma_kulfoldi_vilagszervezeti_20071031_3&switch-zone=Zone1&switch-render-mode=full

Borbély-Pecze Tibor Bors (2009): A tanácsadás múltja, jelene, kérdései. Életpálya- tanácsadás 1-2. szám 10-15

Borbély-Pecze Tibor Bors– Répáczki Rita– Kovács Tibor (2010): Az életút-támogató pályorientáció rendszerének bevezetése.

http://www.afsz.hu/resource.aspx?ResourceID=afsz_tamop222_sajto_az_eletuttamogato.

Dávid Mária – Estefánné Varga Magdolna (2004): A regionális információs rendszer a pályaválasztás segítésében. In: Agria Média konferenciakötet Eger, BVB Nyomda és Kiadó Kft. 273 - 275.

Dávid Mária (2008): Pályorientációs szolgáltatások. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.:) A felnőttképzés módszertani kérdései. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 569-620.

Soós Adrianna (2008): Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat szerepe a felnőttképzés és szolgáltatás területén. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.:) A felnőttképzés rendszere. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 155-198.

Szabó, István (1994): Bevezetés a szociálpszichológiába. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó

Szilágyi Klára (2005): A fiatalok és felnőttek pályorientációs és karrierépítési készségeinek szintje, fejlesztési lehetőségei. Budapest, Nemzeti Felnőttképzési Intézet

Szilágyi Klára (2008a): Módszertani gyűjtemény munkavállalási, munka- és pályatanácsadó szakemberek számára az egyéni tanácsadó munkához. Budapest, Kollégium Kft.

Szilágyi Klára (2008b): A felnőttképzéshez kapcsolódó szolgáltatások módszerei. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.): A felnőttképzés módszertani kérdései. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 555-567.

Szilágyi Klára (2008c): A pályorientáció folyamatának korszerű értelmezése a felnőttképzésben. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.): A felnőttképzés módszertani kérdései. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 179-201.

Tamás – Vass László (szerk.): Andragógiai ismeretek. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 179-201.

Szilágyi Klára (2012): Karrier- és pályatervezés. Módszertani útmutató csoportvezetők számára. Budapest, Kollégium Kft.

Völgyesy Pál (1995): Pályaismeret. Gödöllő, GATE

Zachár László (2008): A korszerű képzés és képzettség jellemzői és rendszerei. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.): A felnőttképzés módszertani kérdései. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 19-65.

Szakirodalom gyűjtemény

Borbély-Pecze Tibor Bors (2007): Negyedszer gyűltek össze a munka-, pálya-, karrier tanácsadás szakpolitikájával foglalkozó szakemberek. In http://www.afsz.hu/engine.aspx?page=ma_kulfoldi_vilagszervezeti&switch-content=ma_kulfoldi_vilagszervezeti_20071031_3&switch-zone=Zone1&switch-render-mode=full

Borbély-Pecze Tibor Bors (2009): A tanácsadás múltja, jelene, kérdései. Életpálya- tanácsadás 1-2. szám 10-15

Csirszka János (1966): Pályalélektan. Budapest, Gondolat Kiadó

Csirszka János (1987): A személyiség munkatevékenységének pszichológiája. Budapest, Gondolat Kiadó

Dávid Mária (2008): Pályaorientációs szolgáltatások. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.:) A felnőttképzés módszertani kérdései. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 569-620.

Galambos Katalin (2008): Pályaorientáció. Budapest, Műszaki Könyvkiadó

Gönczi Károly (2010): Életpályaépítés: Önismeret, pályaválasztás, karrier. Debrecen, Pedellus Kiadó, Debrecen

Henczi Lajos (2009): Felnőttképzési szolgáltatások. In: Henczi Lajos (szerk.): Felnőttoktató. A felnőttek tanításának-tanulásának elmélete és gyakorlata. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó 143-154.

Horvát Anikó – Stierné Szenes Gabriella – Szellő János (szerk.) (2006): A képességek alapján történő diagnosztikai eljárás és protokoll a foglalkozási rehabilitáció területén. Módszertani kézikönyv. Kaposvár, Somogy Megyei Munkaügyi Központ

Langer Katalin (2008): Karriertervezés - Személyiségmarketing. Gödöllő, Szent István Egyetemi Kiadó

Lovas Ferencné (szerk.) (2003): Pályaorientációs és munkaerőpiaci ismeretek. Kézikönyv pedagógusok és pályaválasztási szakemberek számára. Szolnok

Pajkossy Péter (2010): OKKR – KÉPESSÉG deskriptor. Fogalomértelmezés és javaslattevés a szintek leírására. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet

Pintér Zsolt (2008): Az álláskeresés enciklopédiája. Hogyan csináljunk karriert? Budapest, Horton International Hungary Kft.

Ritoók Magda (2008): Pályafejlődés- pályafejlődési tanácsadás? Budapest, ELTE Eötvös Kiadó

Ritoók Pálné (2006): Pályalélektan, a pályaválasztás pszichológiája. In: Bagdy Emőke – Klein Sándor (szerk.): Alkalmazott pszichológia. Budapest, Edge 2000 Kiadó 50-65. p.

Rókusfalvy Pál (1969): Pályaválasztás, pályaválasztási érettség. Budapest, Tankönyvkiadó

Semperger Piroska (1998): Pályaorientáció 7-8. évfolyam számára. Budapest, Műszaki Könyvkiadó

Soós Adrianna (2008): Az Állami Foglalkoztatási Szolgálat szerepe a felnőttképzés és szolgáltatás területén. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.): A felnőttképzés rendszere. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 155-198.

Székely Éva (szerk.) (2010): Alternatív munkaerő-piaciprojektek módszertani kiadványa. Országos Foglalkoztatási Közalapítvány, Budapest

Szilágyi István (2004): Önismeret és személyiségfejlesztés. Budapest, Skandi-Wald Kiadó

Szilágyi Klára (1993): A tanácsadás elméletei munkavállalási tanácsadó szakosoknak. Gödöllő, GATE

Szilágyi Klára (1993): A tanácsadás módszerei I-II. Gödöllő, GATE

Szilágyi Klára (1995): Pályaorientáció. Budapest, Kollégium Kft.

Szilágyi Klára (1996): A tanácsadó tanár módszertani lehetőségei. EKTF, Eger

Szilágyi Klára (1997): Az egyéni tanácsadás: módszertani kézikönyv a munkavállalási, munka-, és pályatanácsadók számára. Gödöllő, GATE

Szilágyi Klára (1997): A pályák világa. Budapest, Kollégium Kft.

Szilágyi Klára (1998): A személyiség értékelésének lehetőségei a tanácsadási folyamatban. Gödöllő, GATE

Szilágyi Klára (2000): Munka-pályatanácsadás, mint professzió. Budapest, Kollégium Kft.

Szilágyi Klára – Kenderfi Miklós – Rettegi Zsolt – Völgyesy Pál (2004): Pályaorientáció tanári kézikönyv. Nemzeti Szakképzési Intézet, Budapest

Szilágyi Klára (2004): Pszichológia személyügyi szervező szakos hallgatók számára. Budapest, Kiadó nélkül

Szilágyi Klára (2005): A fiatalok és felnőttek pályaorientációs és karrierépítési készségeinek szintje, fejlesztési lehetőségei. Budapest, Nemzeti Felnőttképzési Intézet

Szilágyi Klára (2008): Módszertani gyűjtemény munkavállalási, munka- és pályatanácsadó szakemberek számára az egyéni tanácsadó munkához. Budapest, Kollégium Kft.

Szilágyi Klára (2008): A felnőttképzéshez kapcsolódó szolgáltatások módszerei. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.): A felnőttképzés módszertani kérdései. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 555-567.

Szilágyi Klára (2008): A pályaorientáció folyamatának korszerű értelmezése a felnőttképzésben. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.): Andragógiai ismeretek. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 179-201.

Szilágyi Klára (szerk.) (2012): A pályaorientáció szerepe a társadalmi integrációban. Elektronikus kiadvány. Hungarian Edition. Budapest, ELTE TáTK

Szilágyi Klára (2012): Karrier- és pályatervezés. Módszertani útmutató csoportvezetők számára. Budapest, Kollégium Kft.

Váry Annamária (2004): Mi legyek, ha még nagyobb leszek? Budapest, Grafológiai Intézet Völgyesy Pál (1976): A pályaválasztási döntés előkészítése. Budapest, Tankönyvkiadó

Völgyesy Pál (1995): Pályaismeret. Gödöllő, GATE

Völgyesy Pál (1996): A pályaválasztási tanácsadás történetének áttekintése hazánkban. Gödöllő, GATE

Zachár László (2008): A korszerű képzés és képzettség jellemzői és rendszerei. In Benedek András – Koltai Dénes – Szekeres Tamás – Vass László (szerk.): A felnőttképzés módszertani kérdései. Budapest, Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet 19-65.

Linkek

Nemzeti Pályaorientációs Portál - <http://eletpanya.munka.hu>

HR Portál - <http://www.hrportal.hu>

Szakképesítése, képzések gyűjtő portálja – <http://szakkesites.hu>

Az Europass portál - <http://www.europass.hu>

Az Európai Foglalkoztatási Mobilitás Portálja - <https://ec.europa.eu/eures/home.jsp?lang=hu>